

100 jaar Zuivelindustrie in Oosterzee

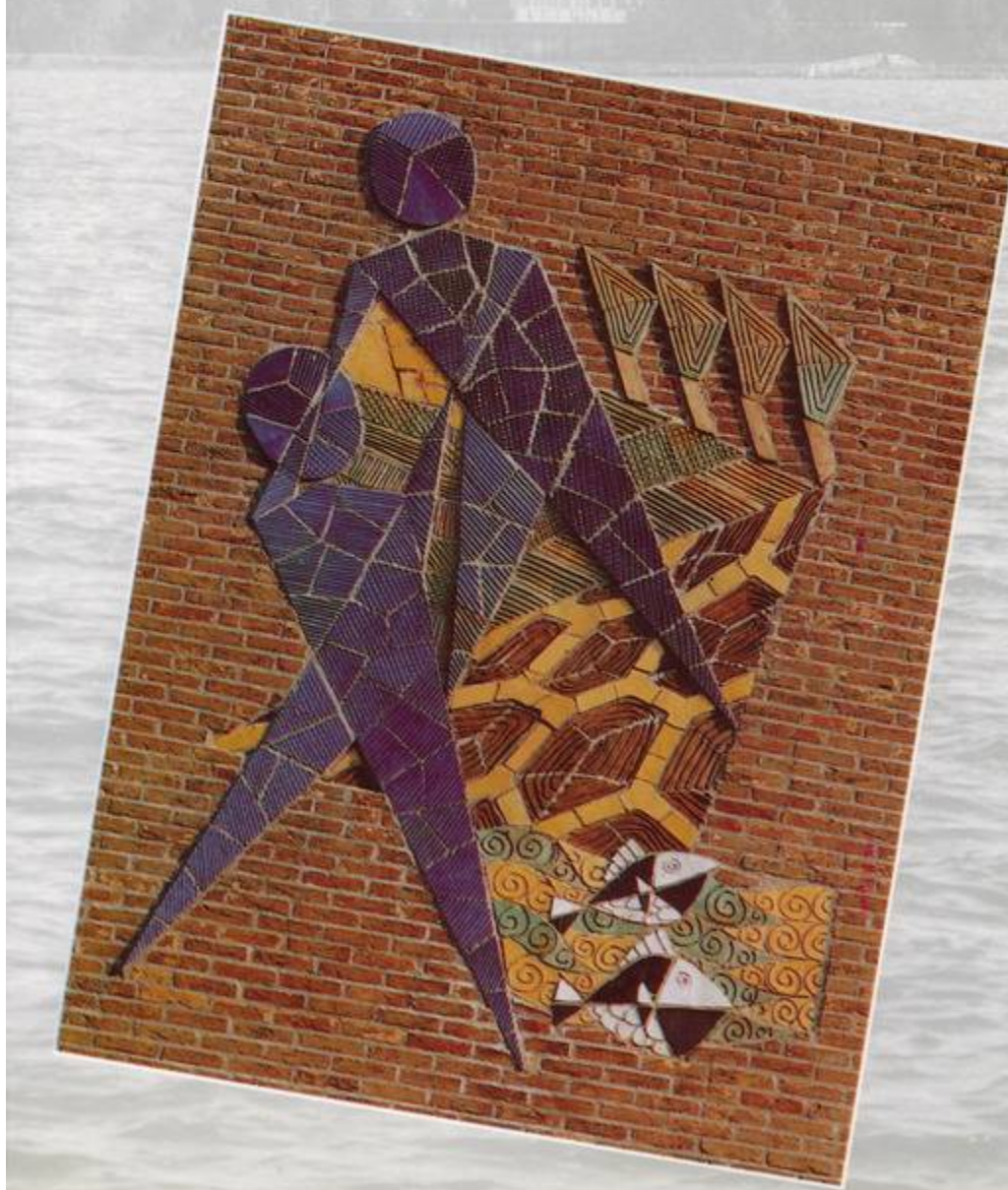

Foto omslag: De mozaïek in de voorgevel van de fabriek symboliseert NOVAC (Nieuw en Oud Voor Agrarische Concentratie). De veehouders van het 'oude' land reiken de veehouders van het 'nieuwe' land (Noord-Oost-Polder, Flevoland) de hand om gezamenlijk NOVAC gestalte te geven.

Versie 2011-06-24

Voorwoord

Op 14 april 1892 ging de stoomzuivelfabriek te Oosterzee van start

Honderd jaar is zeker de moeite waard om te worden herdacht

Ondanks de sombere toekomstverwachting van de zuivelfabriek heb ik gemeend een gedenkboekje te moeten samenstellen, waarin in woord en beeld een kort overzicht wordt gegeven van de 100 jarige geschiedenis.

Ik hoop dat u het met genoegen zult lezen.

G.A. Ploegh, Bedrijfsdirecteur.
Oosterzee, november 1992.

Inhoud

3	Voorwoord
5	Ontwikkeling Lemsterland
7	Particuliere Stoomzuivelfabriek Lemsterland 1892-1903
9	Coöperatieve Stoomzuivelfabriek Lemsterland 1903-1953
18	Coöperatieve Zuivelindustrie NOVAC G.A. 1953-1983
27	Coöperatieve Melkproductenbedrijven "Noord-Nederland" B.A. 1983-1990
30	FRIESLAND Frico Domo B.A. 1990-1992

Zie ook <http://www.zuivelhistorienederland.nl/oosterzee-fr-01.html>

Ontwikkeling Lemsterland

Over de wijze van ontstaan van Lemsterland weten de deskundigen weinig vaststaande feiten te vermelden.

Later dan in andere regio's van Friesland is het zuidelijke deel van deze provincie door mensen bewoond. In het jaar 800 had het Tjeukemeer nagenoeg dezelfde vorm als nu. Over het ontstaan ervan lopen de meningen nogal uiteen. Wel staat vast dat het Tjeukemeer lange tijd een open verbinding heeft gehad met de zee, door een water, gelegen ten westen van de Lemsterrien. Rond het jaar 800 waren er al bewoners in de omgeving van Kuinre. Na die tijd ontstonden er langzamerhand zeven dorpen in het huidige Lemsterland.

Lemsterhoek en een ouder Bantega zijn beide met grote overstromingen in zee verdwenen. Oosterzee was in eerste instantie het belangrijkste dorp van Lemsterland. In het jaar 1132 werd het al genoemd en tot 1640 was het de hoofdstad van Lemsterland. De State 'Oosterzee' stond bij de Veendijk tussen de brug en de kerk en werd in 1642 bewoond door de grietman Frederik van Roorda.

De naam Lemmer werd genoemd in 1228 en ook de andere dorpen stonden vermeld op een kaart uit die tijd. Het water is lange tijd vijand nummer één geweest. Grote rampen hebben zich voorgedaan bij de Julianavloed in 1163 en de Hoge Vloed in 1170. Deze laatste overstroming heeft de doorgang tussen Stavoren en Enkhuizen geslagen en daarmee de Westfriezen voorgoed gescheiden van de Friezen. In 1218 en 1250 en nog vele keren daarna hebben grote overstromingen deze streek geteisterd. Wie langs de oude zeedijk van Lemmer naar Kuinre rijdt, ziet nog de plaatsen waar in 1825 doorbraken zijn geweest.

In de 19e eeuw was het aanmaken van turf in deze omgeving een belangrijk middel van bestaan. Vooral de veengronden rond Echten en het tegenwoordige Bantega werden daarvoor gebruikt. Rond Oosterzee, Eesterga en Follega is de bodem in zijn oorspronkelijke staat bewaard gebleven. Uit de structuur van de bodem vloeit voort dat de veeteelt in deze streken altijd van belang is geweest.

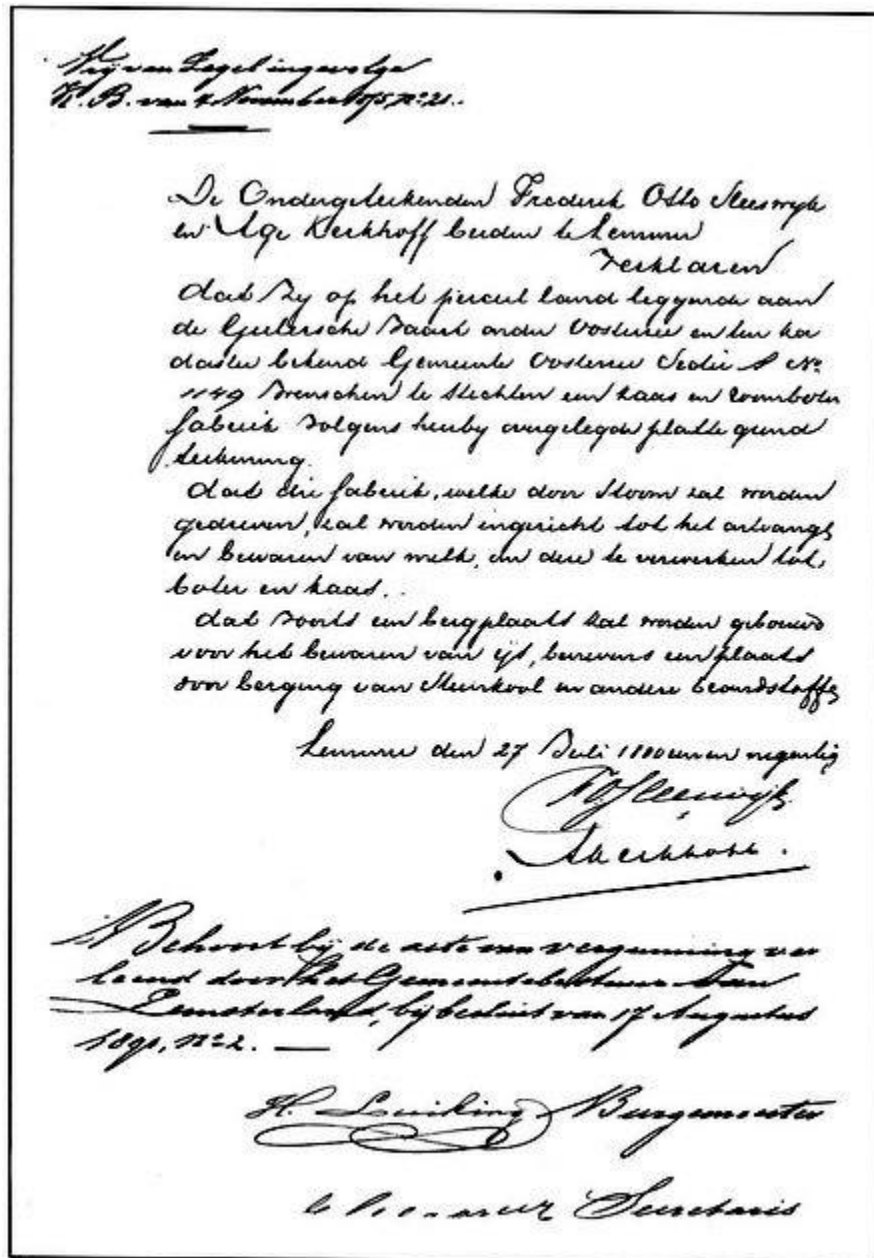
De aanzet tot het opstarten van veehouderijbedrijven rond Oosterzee en in de Echtenerveenpolder is mede tot stand gekomen door aankoop van grond door adellijke families. Bijvoorbeeld: West-eind door baron Ringers; Echtenerveenpolder door jonkheer Speelman te 's-Gravenhage.

Zoals overal elders werd ook hier de melk op de boerderij verwerkt tot boter of kaas. In de jaren 1860-1880, ten tijde van de Frans/Duitse Oorlog, waren het goede jaren voor de veehouders. Zo rond het jaar 1885 verkeerde de landbouw in een grote crisis die tot 1895 heeft geduurd. De crisis bracht verschillende (noodzakelijke) veranderingen teweeg:

- zo emigreerden er in die tijd ongeveer 400 boeren uit Friesland naar Amerika;
- de lonen van de arbeiders daalden in verband met de slechte resultaten in de landbouw en vee teelt;
- tevens zag je een zekere radicalisering in het sociale en politieke denken (Domela Nieuwenhuis en Pieter Jelles Troelstra).

Door de slechte kwaliteit van de zuivelprodukten, die op de boerderij werden bereid, kregen deze zowel nationaal als internationaal een minder goede naam. In die tijd werd in Denemarken de melk al volgens de nieuwe methode - fabrieksmatig - tot kaas en boter verwerkt. In navolging van het buitenland werd ook in Friesland besloten de melk in een zuivelfabriek te verwerken. In 1886 werd in Warga de eerste coöperatieve zuivelfabriek van Nederland opgericht.

Twee zakenlieden uit Lemmer, de heren Frederik Otto Sleeswijk en Age Kerkhoff, besloten in 1891 dit voorbeeld te volgen. Zo kwam de N.V. Stoomzuivelfabriek "Lemsterland" van de grond.

■ De oprichtingsakte
uit 1891.

Particuliere Stoomzuivelfabriek Lemsterland 1891 - 1903

Op 27 juli 1891 dienden de heren Sleeswijk en Kerkhoff een verzoek in bij het gemeentebestuur van Lemsterland om een kaas- en roomboterfabriek te bouwen aan de Grintweg (nu Herenweg) en de Gietersevaart, op dezelfde plaats waar de fabriek nu nog staat. Op 17 augustus 1891 werd de vergunning afgegeven.

De Particuliere N.V Stoomzuivelfabriek "Lemsterland" te Oosterzee ging op 14 april 1892 van start. De eerste melk werd geleverd door de heer M.B. Visser.

De personeelsbezetting was toen als volgt:

- B. Nijdam - centrifugist, afkomstig uit Sondel
- F. Nijdam - botermaker, afkomstig uit Sondel
- P. Rensema - machinist, afkomstig uit Groningen
- J. Stuurman - kaasmaker
- J. Huisman - beheerder (directeur)

In 1894 ging de stoomzuivelfabriek failliet en werd door de schuldeisers verkocht aan de heer J. Harmens te Sneek voor f 13.000,-. J. Huisman richtte toen in Echten de handkracht-zuivelfabriek "De Eenvoud" op. In 1895 kwam de helft van de Particuliere Stoomzuivelfabriek Lemsterland in handen van de heren W. Harmens uit Harlingen en D. Harmens uit Parijs. In 1898 werd de fabriek volledig overgenomen door de heer J. Harmens uit Haarlem met als medevennoot de heer P. van Lent uit Den Haag.

De coöperatieve zuivelfabriek in Delfstrahuizen werd in 1900 opgericht, In 1903 konden de veehouders uit de omgeving de particuliere stoomzuivelfabriek "Lemsterland" en het handkracht-zuivelfabriekje in Echten overnemen voor een totaal bedrag van 21.282,10.

Oosterzee. De stoomzuivelfabriek is alhier in werking getreden. De eerste melk is geleverd door den heer M. B. Visser. Het personeel is voorlopig voltallig. Tot centrifugist is benoemd B. Nijdam en tot botermaker F. Nijdam, beiden van Sondel; tot machinist P. Rensema, van Groningen, terwijl J. Stuurman alhier door den directeur tot kaasmaker zal worden opgeleid.

Het fabriekje in Echten, ook wel "groot hok" genoemd, werd afgebroken en bij de fabriek in Oosterzee herbouwd.

Op 5 februari 1903 besloten 38 boeren tot oprichting van de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek Lemsterland te Oosterzee. De vergadering werd geleid door de heer N.R. Kuperus, directeur van de Coöperatieve zuivelfabriek in Harich. Notaris Ferwerda van Langweer was aanwezig om de akte van oprichting te laten passeren.

De volgende veehouders waren bij de oprichtingsvergadering aanwezig en stelden de statuten vast:

Meine Visser, Sierd Visser, Jelle Bosma, Ruurd Koopmans, Ruurd Boersma, Ype Holtrop, Hielke Boersma, Comelis Kooy, Wouter Huisman, Sint Klijnsma Sr., Jochum Bouma, Geert de Boer, Jan de Vries, Janco Haagsma, Wiebe de Haan, Gerrit Bannink, Jacob Ferdinand, Willem Westerbeek, Wiebe Huitema, Hendrik Gatsonides, Marten Bangma, Johannes Koopman, Gerben de Haan, Thijs de Boer, Wiebren Duim, Hantje van der Velde, allen veehouders te Oosterzee; Anne

de Jong, Bouke Visser, Jan de Jong, allen veehouders te Eesterga; Rinze Tjalma, veehouder te Lemmer, Arend Kluitenberg, Thijs Taconis, veehouders te Echten; Uilke Wind, Douwe de Boer, Fokke Wiarda, Johannes Akkerman, allen veehouders te Delfstrahuizen in Schoterland; Sake Akkerman, Siebren Woudstra, veehouders te Rotsterhaule gemeente Schoterland.

Het eerste bestuur bestond uit de heren: M. Visser, R. Tjalma, A.U. de Jong en J. Bouwma. De heer J. Eriks, die al directeur was van de particuliere zuivelfabriek, werd benoemd tot directeur van de coöperatie. Zijn salaris werd vastgesteld op f 1.000,- en kon telkens met f 100,- worden verhoogd, wanneer de melk van weer 100 koeien aan de fabriek werd geleverd.

Op 2 maart 1903 werd de koopakte gepasseerd en op 3 maart 1903 begon de fabriek te draaien voor risico van de boeren uit Oosterzee en omgeving.

■ *J. Stuurman (1866-1963), de eerste kaas-maker.*

■ *A.U. de Jong, mede-oprichter Coöp. Stoom-zuivelfabriek Lemsterland, secr. 1903-1914, voorz. 1914-1931.*

Coöperatieve Stoomzuivelfabriek Lemsterland 1903 - 1953

De grootste zorg van het eerste bestuur was om aan voldoende kapitaal te komen om het bedrijf draaiende te houden.

Via de Fam. Egbert Veen & Co. te Sneek, die als tussenpersoon wilde fungeren bij de Incassobank te Amsterdam, slaagde men er in geld te lenen met een rentepercentage van 4,5. Dat waren in die tijd zeer ongunstige voorwaarden. De bank kreeg een hypotheek op de fabriek en bovendien werden de leden hoofdelijk aansprakelijk.

Uit het eerste jaarverslag van de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek Lemsterland van 3 maart 1903 tot 12 mei 1904 is de volgende informatie afkomstig:
het aantal leden bedroeg 74 die 1.117 koeien hadden; het aantal koeien van niet-leden bedroeg ± 350 stuks.

Op 12 mei 1904 waren 15 personen in vaste dienst:

- J. Eriks - directeur
- K. Bouma - assistent
- K. de Jong - botermaker
- Jan Stuurman - 1e kaasmaker
- Jan de Vries - 2e kaasmaker
- H. Koopman - melkontvanger
- Jan Dijkman - centrifugist
- P. Rensema - machinist
- Mink - pakhuisknecht
- H. Scholte - vaste werkmán
- van Randen - vaste werkmán
- Jan Groen - vaste werkmán
- W. Pruiksma - vaste werkmán
- L. Mink - vaste werkmán
- G. Stuurman - werkvrouw

■ *Het eerste jaarverslag.*

De totale salariskosten bedroegen op jaarbasis circa f 10.000,-.

Het fabriekspersoneel had om de 8 dagen een vrije dag. De werkdagen duurden soms wel 14 uur.

De fabriek in 1920

De vereniging was lid van de Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland (opgericht in 1897), deelgenote van de Friesche Coöperatieve Zuivel- Export-Vereeniging (Frico opgericht in 1898) en aangesloten bij het Controlestation van de Friesche Maatschappij van Landbouw.

Er werd een geldlening afgesloten van f 125.000,- die later geleidelijk werd omgezet in een obligatielening.

Degene, die van 12 november 1903 tot 12 februari 1904 evenveel melk leverde als in de hoogste zomermaand van 1903, kreeg een wintertoeslag van 1/8 cent per kg melk. Gedurende het extra lange boekjaar 3 maart 1903 tot 12 mei 1904 werd 5.416.616 kg melk aangeleverd, waar gemiddeld 8,18 cent per 2 kg melk voor werd betaald.

Productie: 124.119 kg boter à f 1.143,- kg is f 14.195.207,-

31.143	Goudse kazen
3.993	Goudse kazen (1 kg)
37.214	Edammers
22.502	Commissies
4.943	Middelbaren
151	Derbykazen

Totaal	343.269 kg	kaas à 0,33 ⁵ kg
	is	f 115.056,84.

Het koellokaal werd uitgebreid en nieuwe vloeren werden gelegd in het kamlokaal en de melkontvangst.

De volgende apparatuur werd in het eerste boekjaar aangeschaft: centrifuge, karnemelk- en ondermelkpomp, melkvoorwarmer, pasteur, roomluchter, 2 nieuwe kaasbakken, Swartz-vaten, een melkwagen en een ijzeren melkpunter.

De melk werd door 3 melkrijders en 3 melkvaarders opgehaald.

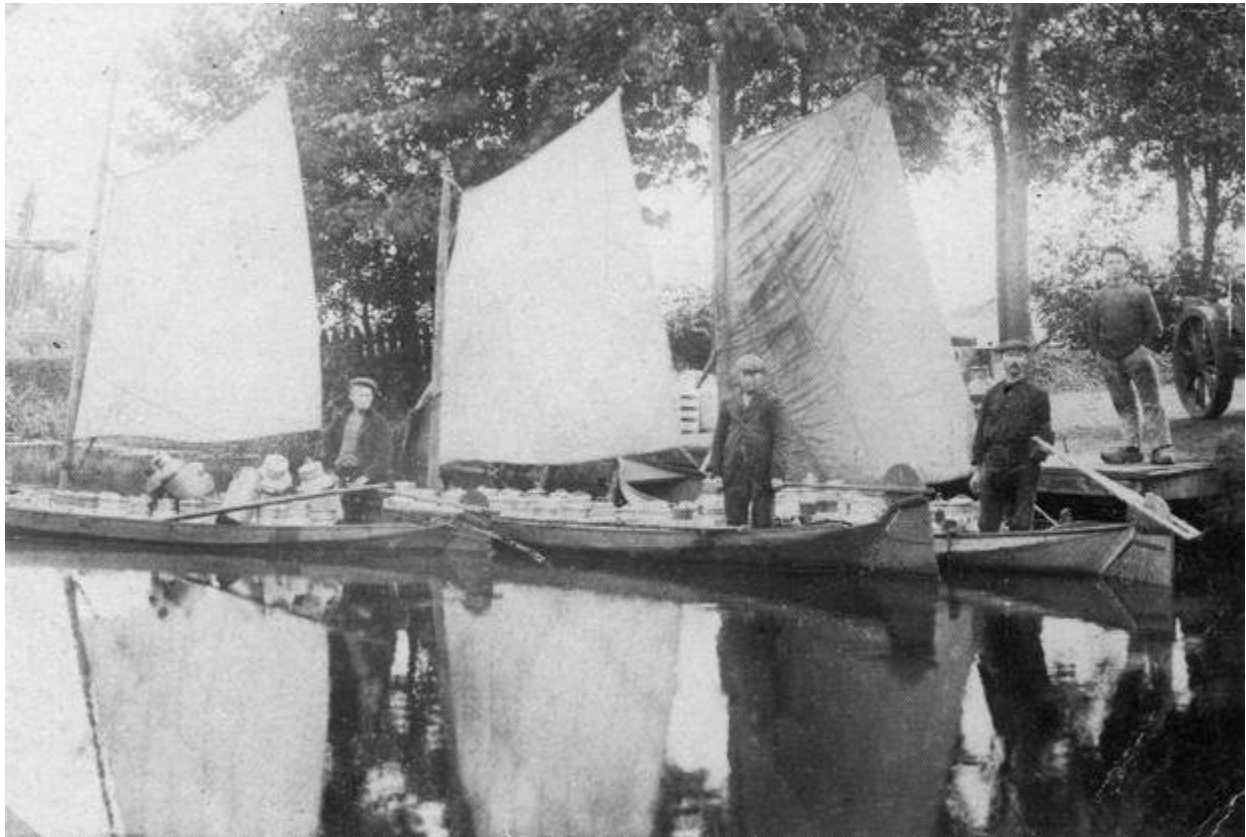
In augustus 1905 werd de Controlevereniging opgericht. Al snel bleek dat de vetgehaltes van de melk per koe sterk varieerden:

Netje - 3.909 kg à 3,13 % vet: is 131,7 kg boter.

Aukje - 2.627 kg à 2,71 % vet: is 75,8 kg boter.

Bij een gemiddelde boterprijs van *f* 1,15 bracht de melk van Netje *f* 64,40 meer op dan die van Aukje.

In 1907 werd het personeel verzekerd tegen ongevallen op het werk bij de Centrale Werkgeversbond te Amsterdam en tegen ongevallen buiten beroep bij de FNZ (opgericht in 1900).

Melkvervoer per punter (1909) v.l.n.r. O. vd Pal, H. Wever, H. Soepé, links de molen aan het Tjeukemeer.

Door de groeiende melkaanvoer tussen 1904 en 1910 vonden ingrijpende verbouwingen plaats die in 1912 gereedkwamen. In de kaasmakerij werden onder andere vijf kaasbakken opgesteld. Het pers- en pekellokaal werd vernieuwd, het boter- en centrifugelokaal werd uitgebreid en een laboratorium werd ingericht. Een nieuwe machinekamer met ketelhuis en een stoomschroefsteen kwamen gereed. De twee stoomketels hadden een verwarmd oppervlak van 35 m². De nieuwe koelmachine had een capaciteit van 43.000 cal. per uur bij zoetwaterkoeling of 30.750 cal. per uur bij zoutwaterkoeling.

Fabriekswoning van de directeur

In 1913 kwam er een onderlinge ziekteverzekering tot stand. In 1917 werd een pensioenregeling voor het personeel afgesloten en tevens werd het lidmaatschap van de Coöperatieve Stremsel- en Kleurselfabriek en de Coöperatieve Zuivelbank aangevraagd. Tijdens de mobilisatie in de Eerste Wereldoorlog werden vier personen direct opgeroepen. Het vaste personeel kreeg in plaats van om de 8 dagen nu om iedere 10 dagen een vrije dag. Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog waren de zuivelprijzen zeer hoog, wat tot gevolg had dat de melkprijs steeg naar ongeveer 11 cent per kg. Door de hoge veevoeder- en huurprijzen was de veehouderij nog nauwelijks lonend.

In deze oorlogsjaren liep de melkaanvoer dan ook terug van 8.359.482 kg met 3,18 % vet in 1915/1916 naar 5.410.990 kg melk met 3,07 % vet in 1918/1919.

In 1926 veranderde het aanzicht van de fabriek geheel door een verbouwing van maar liefst f 100.000,-; men sprak weer van de "nije fabryk". De daardoor ontstane hoge balanswaarde was in de crisisjaren voor veel boeren een belemmering om toe te treden tot de coöperatie. De melkprijs daalde jaar na jaar: van 10,13 cent/kg in 1925 naar 4,28 cent/kg in 1933.

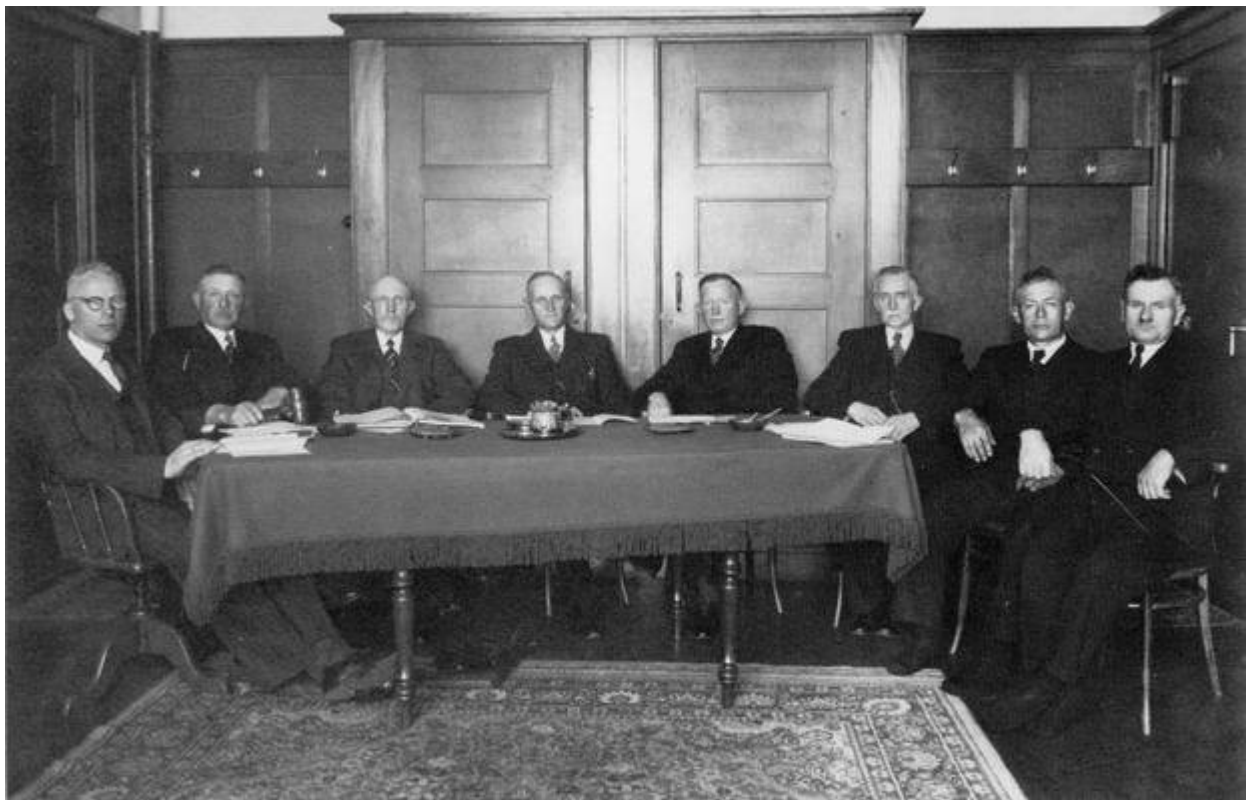
Op 5 juni 1934 werd directeur J. Eriks opgevolgd door de heer S.M. Douna.

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog werd het steeds moeilijker de fabriek draaiende te houden. Aan alles was een tekort (water, kolen e.d.).

Op 24 december 1944 werd dan ook gelast de fabriek in Delfstrahuizen stop te zetten en de melk in Oosterzee te verwerken. Een waakhond werd aangeschaft om de steenkolen te bewaken. In één bestuursvergadering werden de consumpties uit de noodkeuken gehaald. De fabriek moest in het voorjaar van 1945 zelf aan turf zien te komen. Een perceel land werd gehuurd; schafte, kruiwagen en spitschoppen werden aangeschaft om de turf te kunnen steken. Op 17 april 1945 werd Oosterzee bevrijd.

Deel fabriekspersoneel in 1928 met directeur J. Eriks.

Directeur en Bestuur (1941) V.l.n.r. S. Douma (dir.), S. Schaap (voorz.), H. de Vries (secr.), A. Wind, P. Heida, A. Scheenstra, B. Brouwer, G. Postma.

Vooraanzicht fabriek (1950)

Notulen 19 april 1945:

"Na spannende dagen genieten wij thans weer de vrijheid. De provincie Friesland is gezuiverd en verlost van de dwingelaardij en de overheerscher. De terugtocht van de troepen leken meer op roovers dan op de geordende legergroep. Gelukkig zijn nog enkele vaten boter voor de vijand verstoppt kunnen blijven. In totaal is er voor ± f 7000,- gestolen. De fabriek is op een enkele deur na intact gebleven maar het gebouwtje in Lemmer, van waaruit karnemelk werd verkocht, heeft nogal wat schade opgelopen"

De melkaanvoer was van 10.695.951 kg in 1937 gedaald naar 6.401.649 kg in 1944. In mei 1945 is de fabriek in Delfstrahuizen weer opgestart. De melkaanvoer steeg na de oorlog sterk, mede door de melk uit de Noord-Oost-Polder.

Na de oorlog was het een groot probleem om voldoende personeel aan te trekken. "Iedereen wilde alles liever dan in de fabriek werken". Door een vijftal arbeiders uit een interneringskamp te betrekken, werd het probleem tijdelijk opgelost. In het boekjaar '46/'47 sloot Oosterzee zich aan bij de Condensfabriek Friesland.

De laatste grote verbouwing ten tijde van de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek Lemsterland vond plaats in 1949 en de daaropvolgende jaren. Het ketelhuis werd vernieuwd, de melkontvangst gemoderniseerd. De pekelkelder en het pakhuis werden uitgebreid, het laboratorium en het schaft- en kleedlokaal werden verbouwd.

In 1953 werd het 50-jarig bestaan van de coöperatieve vereniging gevierd. De fabriek was gegroeid naar een groot, modern bedrijf; de inrichting voldeed aan de eisen van de tijd. Op 22 en 23 juli werd dit 50-jarig jubileum feestelijk herdacht.

't Bigjin

17 APRIL 1945

17 April 1945 wierne we yn ús omkriten frij. Omtrint 5 lange, bange jierren fen oerhearsking makken we mei.

Alles hwet der opbout wie, waerd yn dizze jierren rou ôfbritsen of oan kant set. Untjouwing koe der net mear barre. Alles moast forstikke.

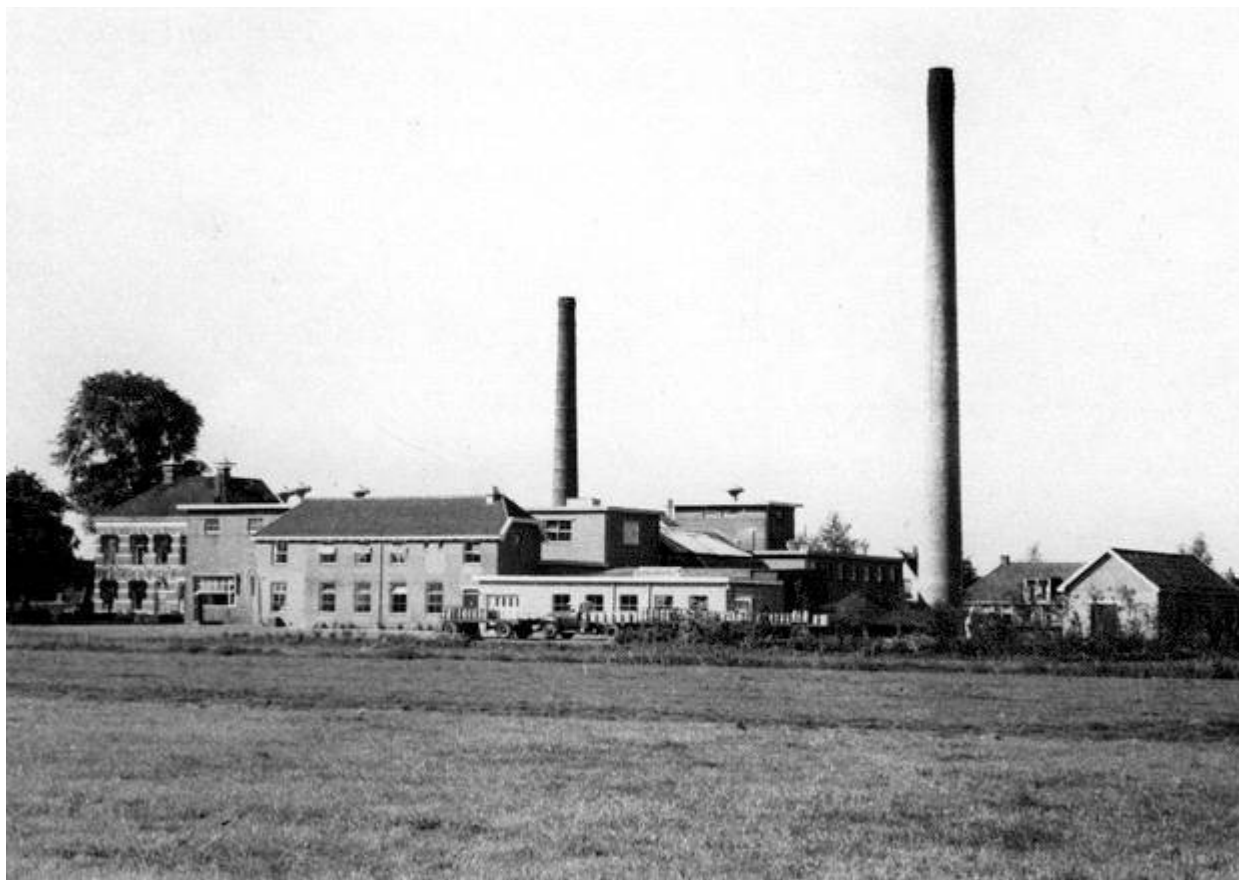
Forstikt is it net! We hawwe fêst hâlden oan it leauwen det we ienkear wer frij wêze scoenen. En dy dei is kommen, we steane ré om oan to pakken, dêt wirk, det we yn 1940 ôfbrekke moasten.

Der scil aenst wêze: de kwaliteitskontrôle op de molke; der scil wêze in dreeche trochsetting fen de t.b.c.-bestriding, fen in algemiene produksjekontrôle en in fjirder útwreidsjen fen it stamboekswirk. Inkelte dingen. We hoopje dit wirk dwaen to kinnen yn in rêstige sfeer en det eltse „ich Befehl“ utering, ús frjemd wêze mei.

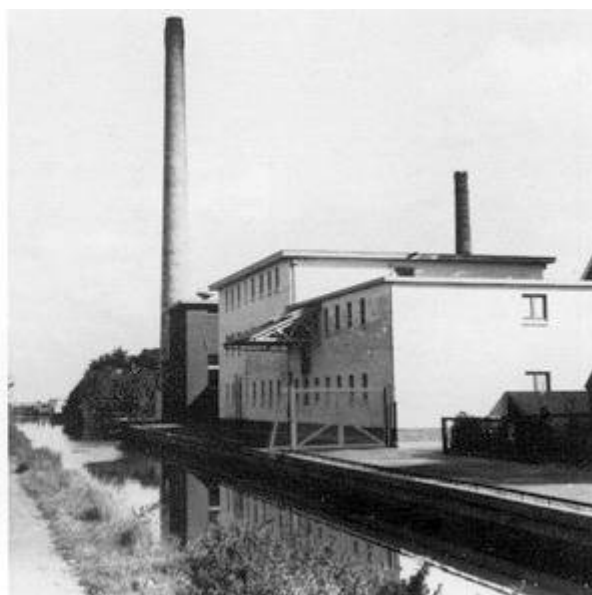
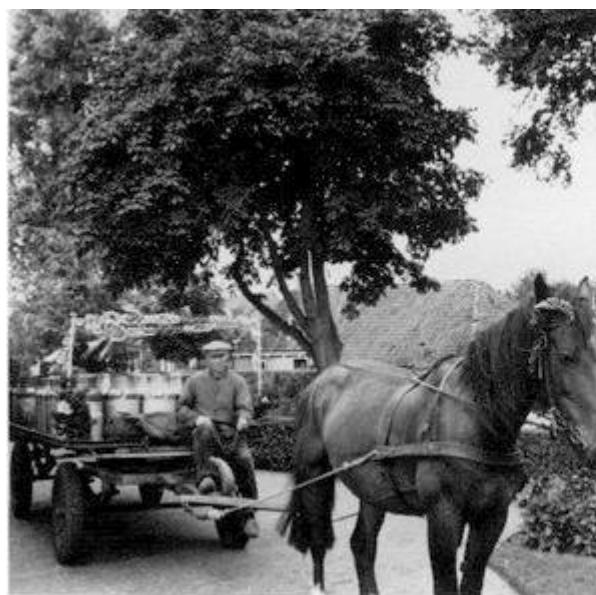
Hwet we neamden is gjin neis, mar lit se ús yn 'e kommende jierren dwaen. Lit ús ienriedich wêze, de efter ús lizzende jierren scille dèn noch fortuten dien ha.

Bistjûr en direkteur.

■ **Een bladzijde uit het
jaarverslag 1944-1945.**

De fabriek bij het 50-jarig bestaan van de Coöperatieve Vereniging in 1953

Links: Melkvervoer per paard en wagen in 1943 (K. Walstra). Rechts: Zij-aanzicht fabriek aan de Gietersevaart (1953)

Onderdelen uit de toespraak ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan in 1953:

"De fabriek dat zijn de gebouwen en de inventaris.

De fabriek dat is ook de Coöperatie, de bestuursleden en de leden, maar de fabriek dat zijn ook de mensen die er werken van hoog tot laag, van de directeur tot de jongste werknemer op het kantoor en de verschillende afdelingen in het bedrijf In de loop van deze jaren hebben vele inwoners uit Oosterzee en omgeving er hun brood verdiend en zijn velen onder hen steunpilaren voor het bedrijf geweest

Directeur Eriks, wat heeft hij veel betekend als leider van onze boeren Coöperatie en ook voor het dorp. Altijd heeft het bedrijf in deze 50 jaar beschikt over goede vakmensen, die met toewijding hun werk deden en het als een erezaak beschouwden goede produkten af te leveren, in het algemeen goede resultaten wisten te bereiken".

Het personeel bestond toen uit 34 vaste medewerkers, 11 monsternemers en 8 melkvervoerders. Op 30 mei 1953 kreeg het bestuur van de leden toestemming om al de bezittingen in hun volle omvang over te dragen aan de Coöp. Zuivelindustrie NOVAC GA.

Tot 1923 werd alleen betaald voor de hoeveelheid melk, vanaf 1923 ook naar vetgehalte. Vanaf 1947 werd er rekening gehouden met de hygiënische kwaliteit van de melk. Pas in 1957 is men begonnen ook naar het eiwitgehalte uit te betalen.

Statistisch overzicht verwerkte melk Lemsterland

<i>Jaar</i>	<i>Ontvangen</i>	<i>Gem.vet</i>	<i>Prijs per kg melk</i>	<i>Kosten/100 kg melk</i>
<i>1903-1904</i>	<i>4.096.903</i>	<i>3,01</i>	<i>4,09</i>	<i>0,75</i>
<i>1913-1914</i>	<i>7.647.380</i>	<i>3,11</i>	<i>5,17</i>	<i>0,73</i>
<i>1923-1924</i>	<i>6.922.820</i>	<i>3,25</i>	<i>8,36</i>	<i>1,59</i>
<i>1933-1934</i>	<i>8.202.310</i>	<i>3,30</i>	<i>4,32</i>	<i>1,17</i>
<i>1943-1944</i>	<i>6.401.649</i>	<i>3,56</i>	<i>11,64</i>	<i>1,68</i>
<i>1952-1953</i>	<i>14.427.766</i>	<i>3,83</i>	<i>23,46</i>	<i>3,19</i>

Coöperatieve Zuivelindustrie NOVAC G.A. 1953-1983

De uitgifte van de bedrijven in de Noord-Oost-Polder heeft in belangrijke mate bijgedragen tot het ontstaan van NOVAC.

Op 19 december 1947 werden 34 gemengde bedrijven uitgegeven langs de rand van de polder. Toen in het voorjaar van 1948 de eerste melk werd geleverd, werd in eerste instantie een tijdelijke oplossing gevonden door de melk noordelijk van **Vollenhove** naar "De Volharding" in **Munnekeburen** en ten zuiden van Vollenhove naar de Coöperatieve Fabriek van Melkprodukten "**De Delta**" in **Kampen** af te leveren.

In november 1949 vond een nieuwe uitgifte van bedrijven plaats. De meeste melk ging naar de Coöperatieve Zuivelfabriek "De Eendracht" in Vollenhove en de melk uit de omgeving van Bant naar de Coöperatieve Zuivelfabriek "Lemsterland" in **Oosterzee**. Op 11 januari 1951 werd de uitgifte van 261 bedrijven bekendgemaakt.

In april 1951 richtten de gezamenlijke veehouders de Coöperatieve Vereniging voor de Afzet en Verwerking van Melk in de Noord-Oost-Polder "Melco" G.A. op, kortweg **Melco G.A.** De plaats van vestiging werd **Emmeloord**.

De meeste veehouders in de polder werden lid van Melco, in feite een melkveehoudersvereniging, die als eigenares van de melk de afzet verzorgde, maar geen fabriek bezat.

In de zomer van 1951 sloot Melco leveringscontracten van drie jaar af met de Coöperatieve Zuivelfabrieken "De Volharding" in Munnekeburen, "Lemsterland" in Oosterzee en "De Volharding" in **Blokszijl**.

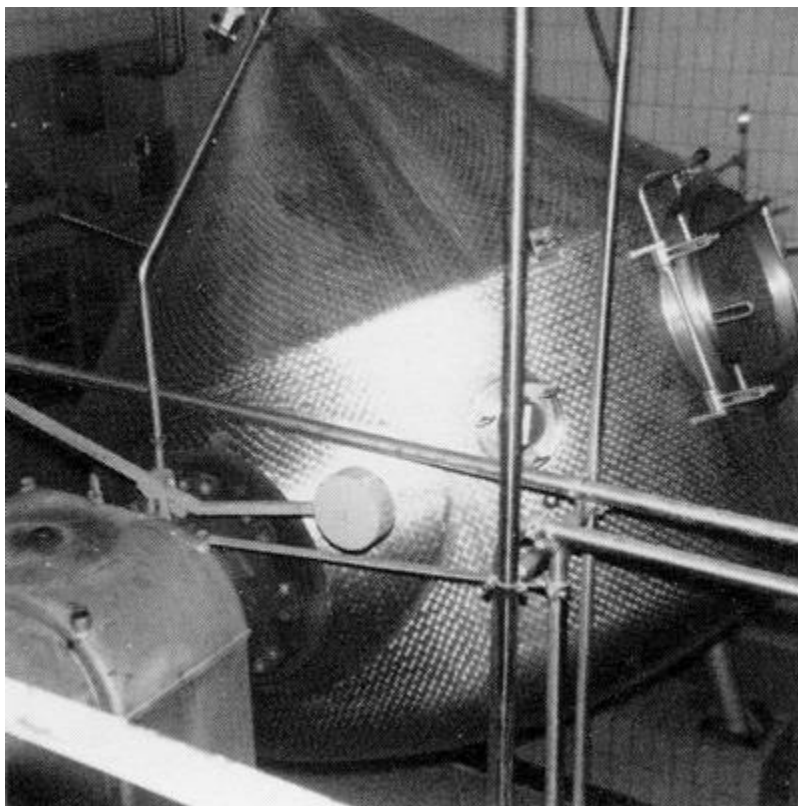
Dat de relatie met "De Delta" in Kampen werd verbroken, hing samen met de daar betaalde lage melkprijs, de voorkeur voor oriëntatie op Friesland en het principe dat op zondag geen melk werd opgehaald. In het voorjaar van 1952 werd een commissie samengesteld die moest onderzoeken hoe er nauwer samengewerkt kon worden tussen de verschillende verenigingen.

Dat was niet eenvoudig: Munnekeburen en Oosterzee waren beide lid van de C.C.F., maar Munnekeburen was niet bij de Frico aangesloten en Blokszijl was lid van de N.C.Z. Alleen bij een totale fusie zou Melco bereid zijn haar zelfstandigheid prijs te geven. In het voorjaar van 1953 werden de besturen van de vier verenigingen het eens en besloten tot oprichting van één nieuwe coöperatieve vereniging die alle bezittingen en schulden, lusten en lasten van de oude vier zou overnemen. Deze oude vier zouden zich geleidelijk aan terugtrekken en na vijf jaar worden opgeheven.

■ *De heer S.M. Douma,
fabrieksdirecteur van
1934-1961, eerste direc-
teur van NOVAC.*

*Boterkarn uit de centrale boter-
makerij van NOVAC in Oosterzee*

*Onder: Bedrijvigheid in het
'oude' pekellokaal (1962)*

De Coöperatieve Zuivelindustrie **NOVAC** - voluit: **Nieuw en Oud Voor Agrarische Concentratie** - werd op 19 november 1953 opgericht en ging met 848 leden van start. Op 8 april 1958 werd met algemene stemmen besloten met ingang van 10 mei 1958 de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek "Lemsterland" te ontbinden en de roerende en onroerende goederen in te brengen in NOVAC.

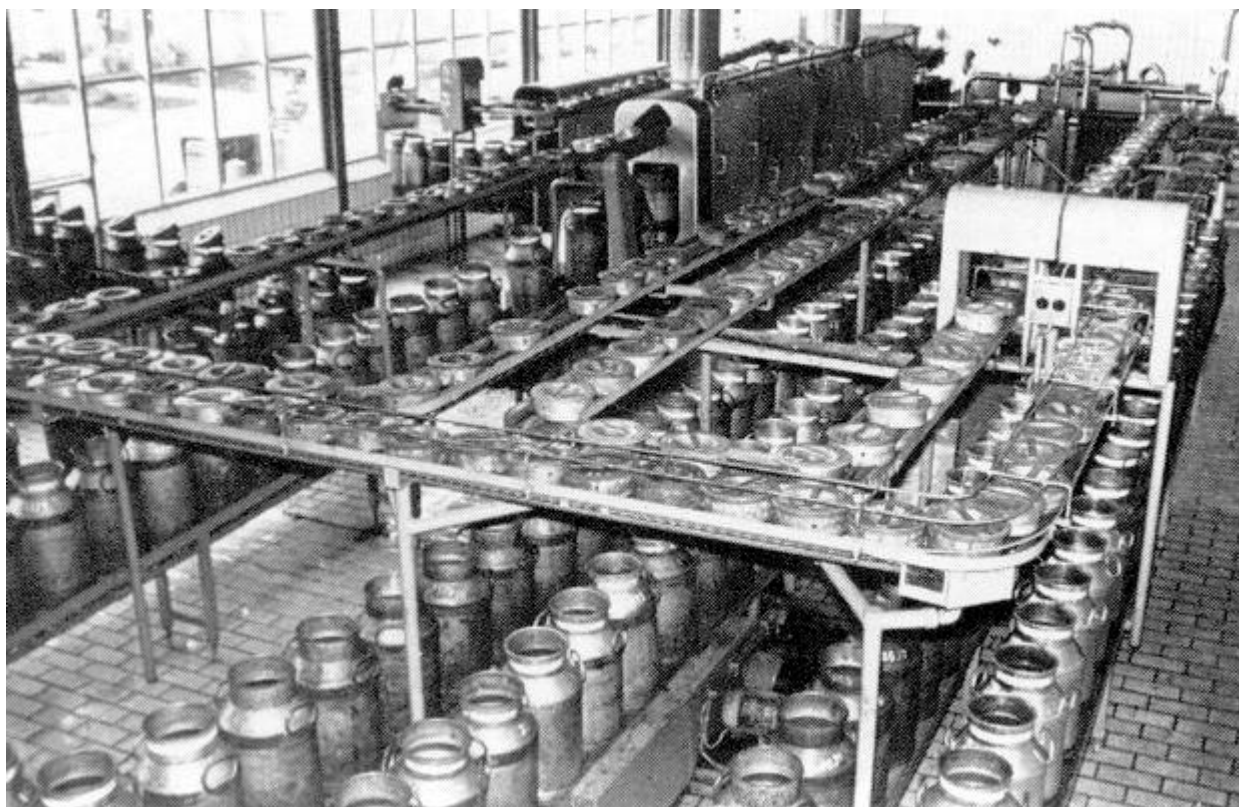

Grote verbouwing in 1960

De heer S.M. Douna, directeur van Oosterzee, werd de hoofddirecteur van NOVAC. In het eerste boekjaar werd er 43.618.453 kg melk geleverd.

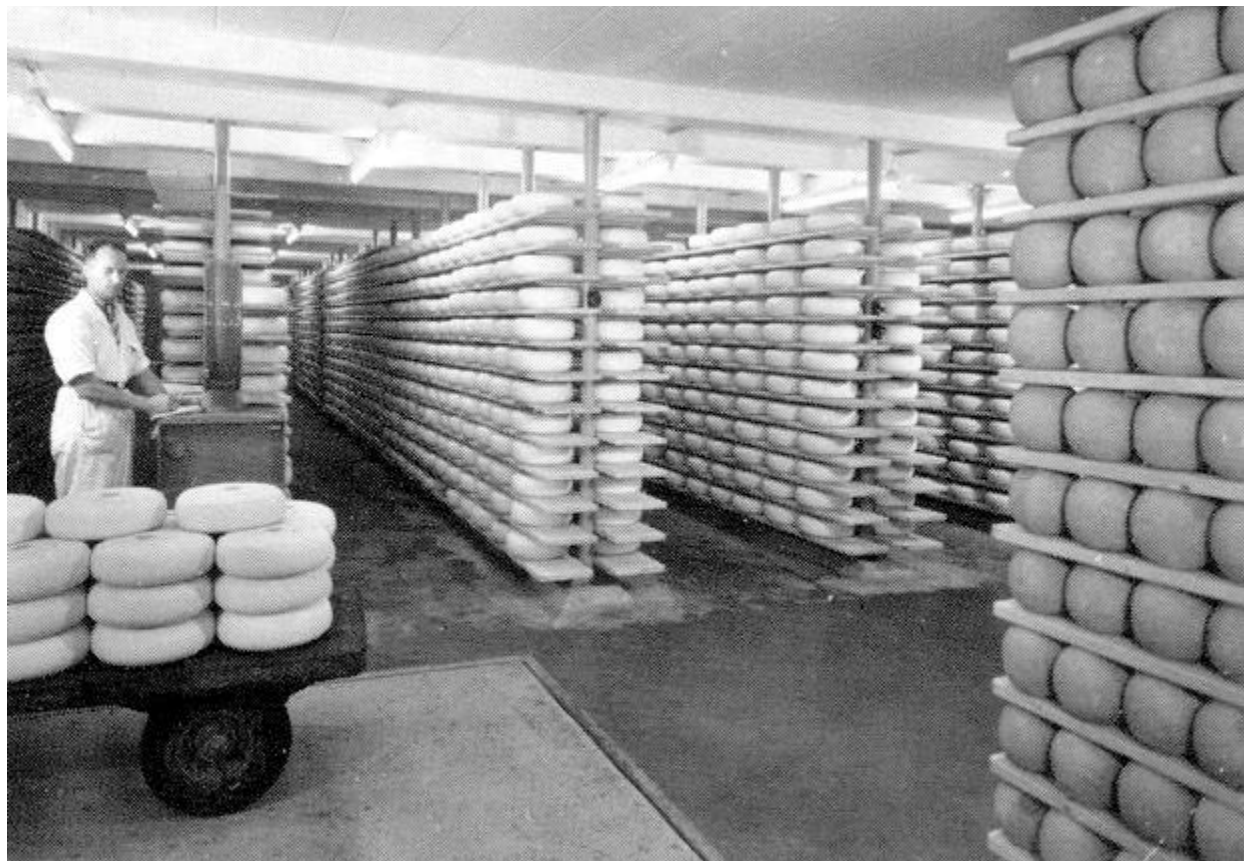
In 1958 werd in Oosterzee begonnen met het produceren van weibrokken op de walsen en werd een nieuwe ketel met oliestookinstallatie aangeschaft. De centrale botermakerij van NOVAC kwam in 1960 in Oosterzee gereed. In dezelfde tijd werden het centrifugelokaal, de kaasmakerij, het pekellokaal en het kaaspakhuis grondig verbouwd (pas in 1962 gereed).

Op 20 september 1961 werd in het Voorhuys te Emmeloord afscheid genomen van de hoofddirecteur S.M. Douna die ruim 50 jaar werkzaam in de zuivel was geweest. Tot opvolger werd de heer H. Westenbrink benoemd. J. Hiemstra werd adjunct-directeur van Blokzijl. K. Visser werd adjunct-directeur van Oosterzee. Th.E. Zwart volgde R. Posthumus op als adjunct-directeur van Munnekeburen. A.C. Erkelens werd algemeen adjunct-directeur, belast met de afzet van consumptiemelk en met het ledencontact in de Noord-Oost-Polder. E. de Jonge werd van Munnekeburen overgeplaatst naar Oosterzee als assistent-directeur.

Bussenmelkontvangst, gesloten in 1978

Onder Kaaspakhuis (1970)

Op 1 september 1964 werd in Oosterzee de nieuwe melkontvangst in gebruik genomen, waarna de oude melkontvangst werd verbouwd tot tanklokaal.

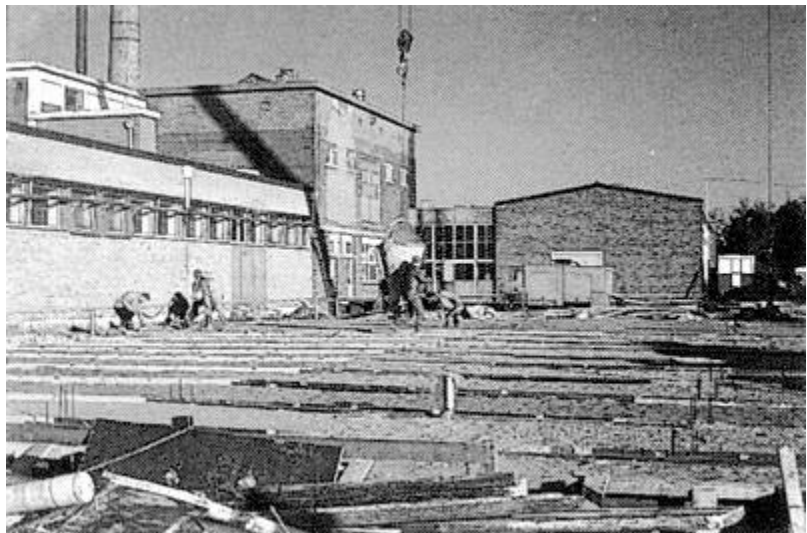
In het voorjaar van 1964 begonnen de eerste veehouders in Oostelijk Flevoland hun melk te leveren. Aangezien het bestellen van boerderijtanks door allerlei omstandigheden nogal wat vertraagd was, moest de eerste melk nog in bussen opgehaald worden. Pas in het najaar van 1965 begon de eerste RMO met het ophalen van melk.

Op 15 mei 1965 vond een fusie plaats tussen NOVAC en de Coöperatieve Zuivelfabriek "De Drie Provinciën" te Tuk. De "Drie Provinciën" was ontstaan uit de fabrieken te **Tuk**, **Giethoorn** en **Oldemarkt**. In Tuk werd spoedig begonnen met de bouw van een poederfabriek. In hetzelfde jaar werden fusiebesprekingen gevoerd met "De Eendracht" te **Delfstrahuizen**. Een groep boeren, die zich hier niet mee kon verenigen, is de melk aan "De Takomst" gaan leveren en ook een deel van de melk is naar Nestlé in **Scharsterbrug** gegaan.

Eerste RMO (1965)

In de loop van de jaren zijn vele besprekingen gevoerd met de omliggende bedrijven om te komen tot nauwere samenwerking die door allerlei omstandigheden niet is doorgegaan ("De Hoop" te **Wanneperveen**, "De Toekomst" te **Steggerda**, "Vecolac" te **Vollenhove**, "Delta" te **Kampen**).

De bouw van de nieuwe kaasmakerij (1979)

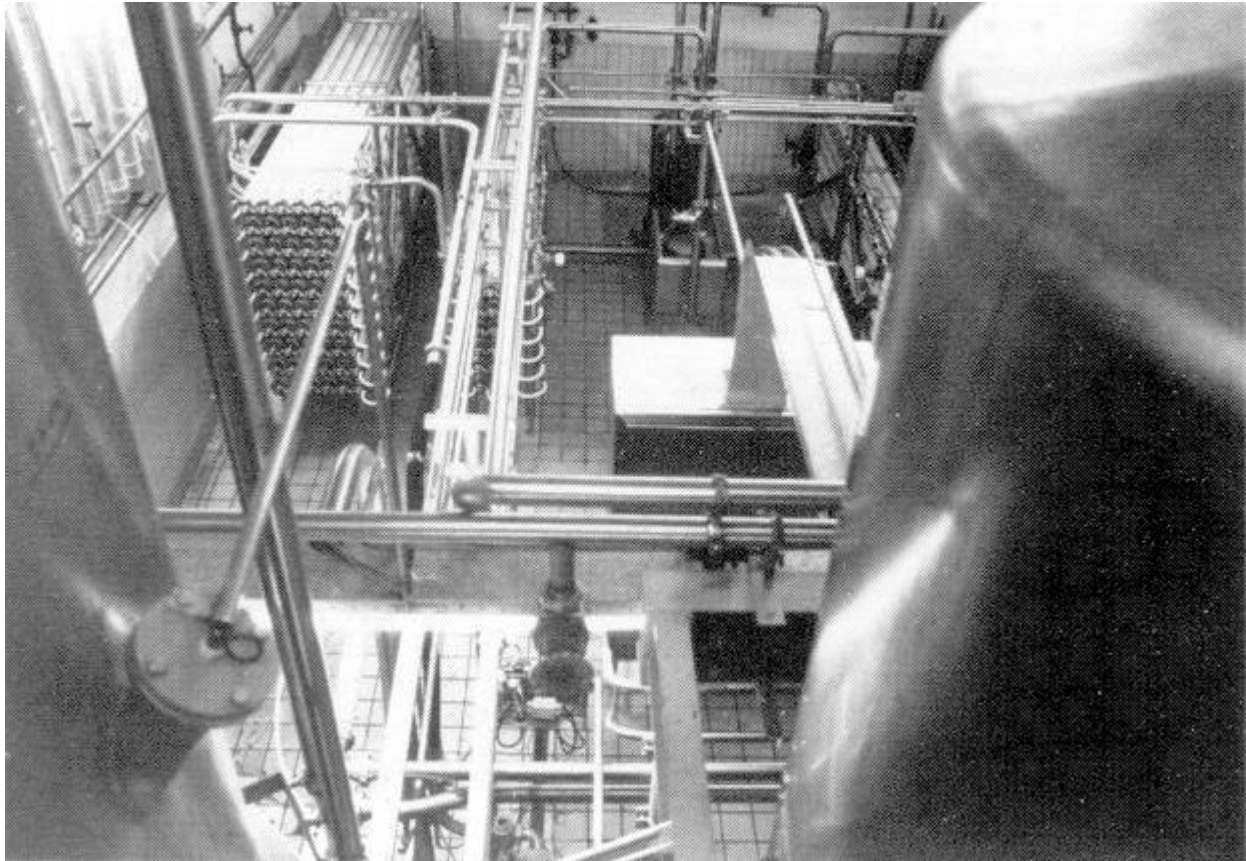
In 1967 werd gestart met de bouw van het huidige kantoor, kantine, kleedlokaal en modernisering van het perslokaal en de kaasmakerij. Ook werd in 1967 door NOVAC besloten tot aankoop van een perceel industrieterrein te Tuk en tot bouw van een kaasfabriek die op 6 april 1970 in gebruik werd genomen. Hierdoor kon het bedrijf in Munnekeburen per 31 december 1971 worden gesloten.

In verband met de afzetmoeilijkheden voor Cheddar naar Engeland werd in overleg met Frico besloten de produktie in Blokzijl begin september 1972 te stoppen.

De heer E. de jonge volgde in 1974 de heer K. Visser op als bedrijfsdirecteur.

In het najaar van 1975 werd met de bouw van het huidige 'Hubert'-kaaspakhuis te Oosterzee begonnen. In 1977 werd de produktie van weibrokken stopgezet, waarna in 1978 de omgekeerde osmose-installatie voor wei in gebruik werd genomen. Op 18 maart 1978 werd de bussenmelk-ontvangst in Oosterzee stopgezet.

Omstreeks die tijd is er door bestuur en directie indringend bekeken, of het niet verstandig was om het bedrijf in Oosterzee onder te brengen in Tuk. Daar onder andere de firma Koopmans te Bolsward voor een vrij laag bedrag de fabriek kon inrichten, is uiteindelijk besloten Oosterzee in te richten voor Gouda 4 kg en Amsterdammers. In de oude kaasmakerij kon dan nog een Hubert opslagsysteem worden neergezet, zodat er in de toekomst zo'n 300 ton kaas per week kon worden geproduceerd.

Omgekeerde osmose-installatie

Op 10 mei 1980 werd in Tuk de laatste bussenmelk ontvangen. De afsluiting van het bussentijdperk is toen niet gevierd. Door de komst van de melktank heeft een groot aantal veehouders afscheid moeten nemen van de koeien, omdat de omschakeling voor hen economisch niet haalbaar was. Toen de eerste tank in 1965 in de Flevopolder werd geplaatst, werd er melk ontvangen van 2.300 melkveehouders. In 1980 was het aantal al teruggelopen tot 880. Gedurende die 15 jaar

was er voor f16.000.000,- geïnvesteerd in boerderijtanks. Ook werd in 1980 met de C.M.U. /Noord-Holland een grensregeling afgesproken voor het zuidelijke deel van Flevoland.

De bouw en inrichting van de huidige kaasfabriek, die in 1979 was begonnen, kwam in juli 1982 gereed met het opstellen van de vorm- en afvulapparatuur van Tebel.

Tijdens het hoofddirecteurschap van de heer H. Westenbrink verscheen voor het personeel gedurende een reeks van jaren 'Bedrijfsnieuws'. Dit A4-velletje vol getypt nieuws bevatte wetenswaardigheden over het bedrijf en de coöperatieve wereld. Ook zaken als jubilea, kwaliteit, investeringen, melkaanvoer, ondernemingsraad en bedrijfsresultaten kwamen aan de orde. Deze informatie werd door de medewerkers altijd bijzonder op prijs gesteld.

Bedrijfsvoetbalteam 1970 (kampioen in 1966, 1967, 1969, 1970 en 1972)

In dezelfde tijd verscheen in Oosterzee het personeelsblad P.o.n.o. (Personeel Orgaan NOVAC Oosterzee), vier getikte pagina's op een ouderwetse handtypemachine. Hierin werden alle bijzondere voorvallen in Oosterzee nog eens uit de doeken gedaan. Een keer per twee jaar werd door bestuur en directie voor alle NOVAC-medewerkers een feestelijke avond georganiseerd. De feestavond in februari 1970 in Emmeloord kreeg ruime aandacht. Dat was de avond dat Frans van Dusschoten, Toby Rix en Sjakie Schram optraden.

In P.o.n.o. van november 1965 lazen we een oproep aan de PV-leden om oud papier in de garage van Sake (ja, die greate kerel) te brengen. Uit de opbrengst organiseerde het bestuur een gezellige avond.

Op 16 februari 1982 werden de leden van NOVAC geïnformeerd over de vorderingen in de besprekingen die gevoerd werden met het doel te komen tot een gemeenschappelijke exploitatie van de fabrieken van de Frico-deelgenoten. In de ledenvergadering, gehouden op 29 juni, kreeg het bestuur toestemming tot het aangaan van een samenwerkingsovereenkomst met de Frico en de andere Frico-deelgenoten.

Per 1 januari 1983 maakte NOVAC deel uit van de Coöperatieve Melkproductenbedrijven "Noord-Nederland" B.A. te Leeuwarden.

Statistisch overzicht NOVAC

<i>Jaar</i>	<i>Ontvangen</i>	<i>Vet %</i>	<i>Eiwit %</i>	<i>Prijs per kg melk</i>	<i>Kosten/kg melk</i>
<i>1953-1954</i>	<i>43.618.453</i>	<i>3,85</i>	<i>-</i>	<i>21,95</i>	<i>3,71</i>
<i>1963-1964</i>	<i>81.513.512</i>	<i>4,02</i>	<i>3,33</i>	<i>24,90</i>	<i>4,48</i>
<i>1973</i>	<i>211.215.696</i>	<i>4,10</i>	<i>3,36</i>	<i>49,03</i>	<i>7,35</i>
<i>1982</i>	<i>294.924.626</i>	<i>4,15</i>	<i>3,32</i>	<i>74,96</i>	<i>9,57</i>

1.

2.

3.

4.

5.

■ 'Oude' kaasmakerij
(1962-1980).

1. Kaasbereiding.
2. Draineren.
3. Vullen van de kaasvaten.
4. Perslokaal.
5. Uitpakken.

Coöperatieve Melkproductenbedrijven “Noord-Nederland” B.A. 1983-1990

De nieuwe coöperatie bestond uit de volgende leden:

Coöperatieve Zuivelindustrie "De Takomst" W.A. te Wolvega
Coöperatieve Zuivelindustrie "NOVAC" W.A. te Tuk
Coöperatieve Zuivelindustrie "De Faorútgong" W.A. te Dokkum
Coöperatieve Zuivelindustrie "De Eendracht" W.A. te Makkinga
Coöperatieve Zuivelindustrie "Mid-Fryslân" W.A. te Warga
Coöperatieve Zuivelindustrie "De Torenmeter" W.A. te Oldeboorn
Coöperatieve Zuivelindustrie "Het Klaverblad" W.A. te Donkerbroek
Coöperatieve Melkproduktenbedrijven "Domo-Bedum" W.A. te Beilen

Deze fusie bracht een coöperatie tot stand met 8.000 veehouders en 3.000 werknemers en was daarmee één van de vier grootste coöperaties in Nederland.

In 1982 en 1983 namen de interventievoorraden boter en mager melkpoeder sterk toe en de uitgaven in het kader van het Europese zuivelbeleid stegen in 1983 tot circa f 13 miljard. Per 8 april 1984 werd een superheffing ingevoerd die voorlopig voor vijf jaar ging gelden. Door invoering van de superheffing moest de melkaanvoer, die na de Tweede Wereldoorlog elk jaar toenam, worden teruggebracht. In 1984 was de melkaanvoer dan ook al 3,1 % lager dan in 1983. De directie en het bestuur kregen toen direct al te maken met de vraag hoe de onderneming aan te passen aan de dalende melkaanvoer.

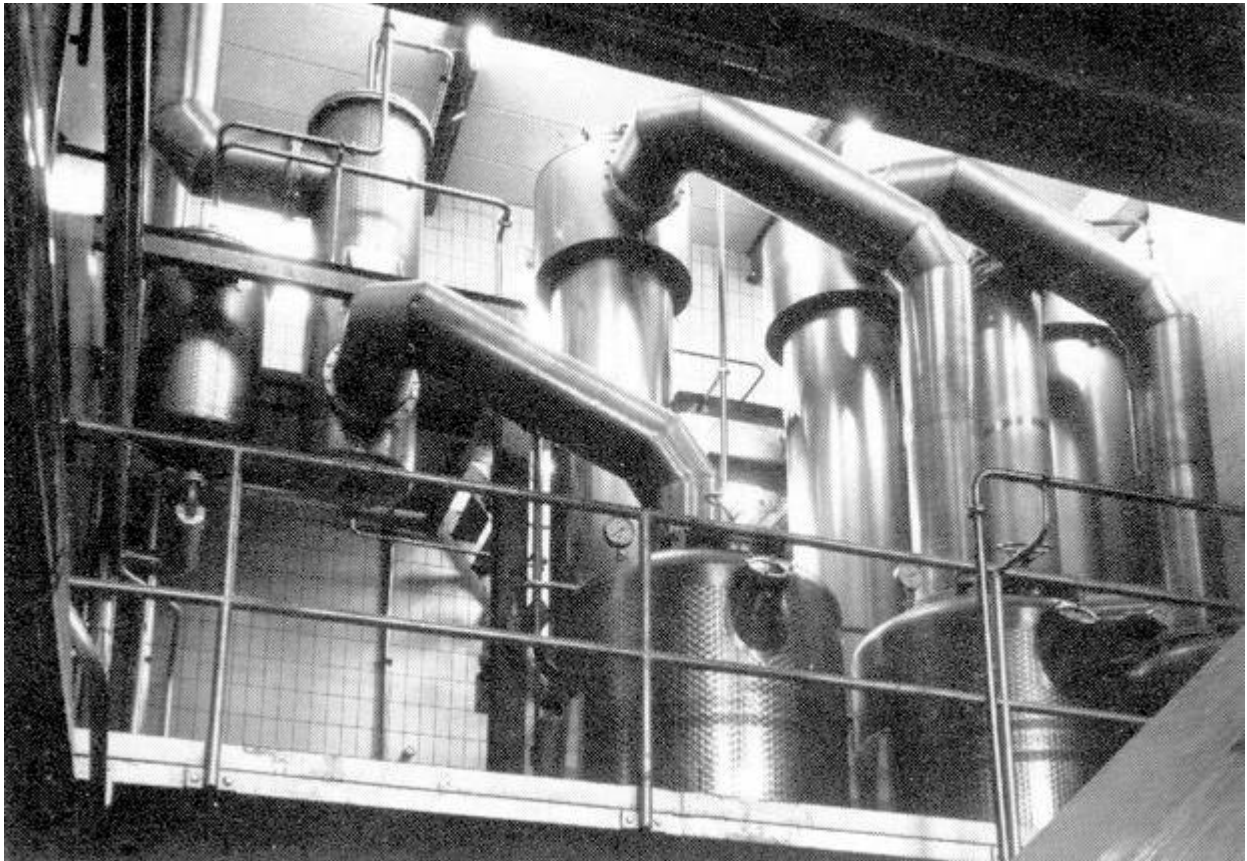
Met de sociale partners kwam er overeenstemming over het ondernemingsplan 1986-1990.

In Oosterzee werd het oude boxenpakhuis verbouwd tot het huidige pakhuis. In augustus 1988 werd de indampinstallatie van wei stopgezet. De Gouda 4 kg produktie, die eerst in drie bedrijven - Ruinerwold, Dokkum en Oosterzee - plaatsvond, werd overgeheveld naar Oosterzee. Om in te spelen op de nieuwste marktontwikkelingen ten aanzien van de light-trend - meer specialiteiten - moest de kaasmakerij in 1988 worden aangepast. Nieuwe kaasvaten en scherpe deksels werden aangeschaft. Deze aanpassingen hebben de eerste jaren veel technische en technologische problemen opgeleverd. In 1989 vond er een grondige aanpassing plaats in de voorfabriek. Geïnvesteed werd in het tankenpark, de ondermelk- en vollemelkthermiseur, kaasmelkpasteur, roompasteur en roomtanks.

De laatste jaren werd het steeds duidelijker dat het grootste knelpunt van Oosterzee het gemechaniseerde kaaspakhuis was.

In 1991 werden de koeling uitgebreid en een nieuw trafostation gebouwd.

In 1989 volgde de heer G.A. Ploegh de heer J. Veerman op als directeur die in 1987 de heer E. de Jonge was opgevolgd.

Indampinstallatie

onder: Pekellokaal (1985)

Omstreeks 1988 kwamen de besprekingen op gang over het samengaan van "Noord-Nederland" B.A. en ccFriesland.

Omstreeks 1988 kwamen de besprekingen op gang over het samengaan van "Noord-Nederland" B.A. En ccFriesland.

Op 24 november 1990 resulteerde dit in FRIESLAND Frico Domo B.A. NOVAC hield toen officieel op te bestaan en de leden werden rechtstreeks lid van de nieuwe coöperatie.

Statistisch overzicht "Noord-Nederland"

<i>Jaar</i>	<i>Melkvoer "Noord-Nederland"</i>	<i>Melkvoer NOVAC</i>
1983	2.459.065.378 kg	312.086.899 kg
1986	2.244.984.375 kg	292.112.784 kg
1989	1.920.272.975 kg	261.573.385 kg

<i>Jaar</i>	<i>Eiwitgehalte</i>	<i>Vetgehalte</i>	<i>Melkprijs</i>
1983	3,33%	4,24%	76,08 ct/kg
1986	3,39%	4,39%	78,49 ct/kg
1989	3,43%	4,43%	84,65 ct/kg

Friesland Frico Domo B.A. 1990-heden.

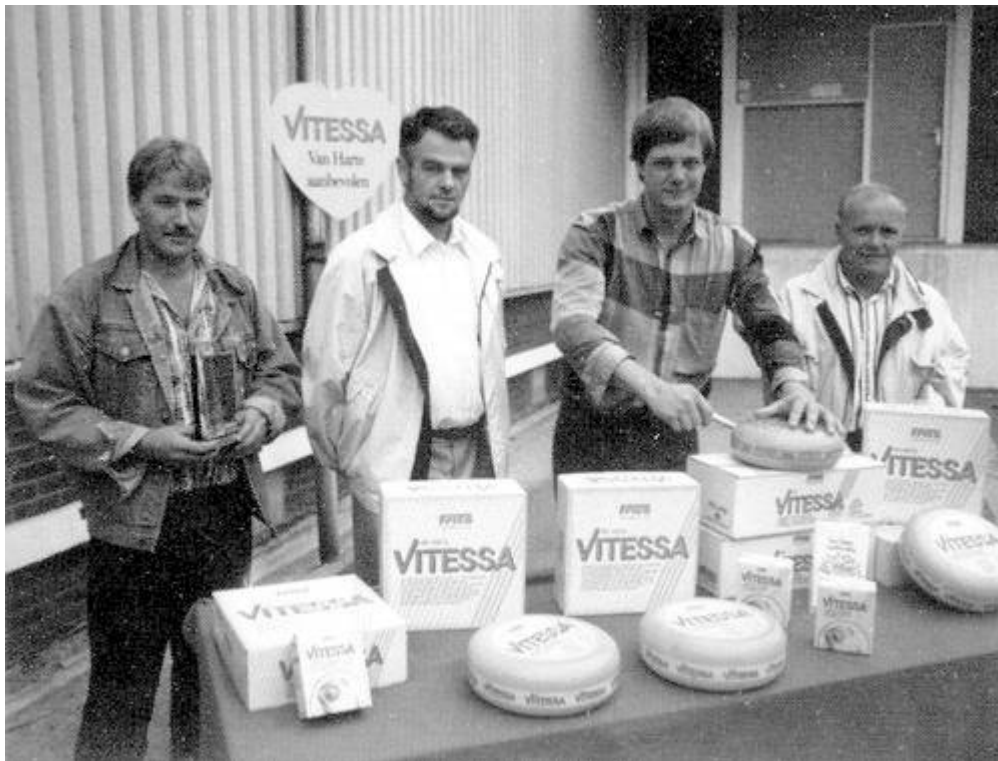
FRIESLAND Frico Domo is een wereldwijd opererende zuivelonderneming. Jaarlijks wordt in Europa in vijftien fabrieken rond 2,6 miljard kg melk verwerkt tot een breed assortiment zuivelprodukten. Van deze melk is circa 1,8 miljard kg afkomstig van de 5.750 bij de coöperatie aangesloten melkveehouders. De voornaamste produkten van FRIESLAND Frico Domo zijn kaas, gecondenseerde melk, drinkmelk, ijs, boter, boterolie, creamers, weiderivaten, kindervoeding, melkpoeders en speciaalprodukten in vele variëteiten. Vele van deze produkten worden via eigen verkoopkantoren in Europa, Afrika, het Nabije Oosten en Zuidoost-Azië verkocht naar meer dan honderd landen verspreid over alle werelddelen.

FRIESLAND Frico Domo heeft daarnaast dertien dochterondernemingen en deelnemingen buiten Europa, met name in het Verre Oosten.

De activiteiten zijn ondergebracht in vijf divisies:

- Kaas
- Consumentenprodukten West-Europa
- Consumentenprodukten Export
- Industriële Produkten
- Friesland International

In 1990 werd een geconsolideerde omzet behaald van ruim 4 miljard gulden. Bij het concern werken 7.317 mensen, waarvan 4.112 in Nederland.

Prijswinnaars "Zilveren Snijraam" 1990

Evenals "Noord-Nederland" kreeg de nieuwe coöperatie direct te maken met een dalende melk-aanvoer. Enerzijds veroorzaakt door het Europese landbouwbeleid, anderzijds doordat de afgelopen jaren steeds meer veehouders de melk aan andere fabrieken gingen leveren. In het kader van de GATT-besprekingen kwamen steeds meer internationale handelsbeperkingen op de nieuwe onderneming af. De afzet moest zich de komende jaren meer op de EEG gaan richten.

Om te komen tot een marktgericht beleid, besloot de divisie Kaas te komen tot een efficiëntere opzet van productie-, opslag- en distributielokaties. Dit resulteerde voor de kaasproductiebedrijven op 4 oktober 1991 in eerste instantie in twee opties:

Optie A:

Sluiting Oosterzee en Kolderveen, investeren in Tuk.

Specialiteiten naar St. Nicolaasga.

Optie B:

Sluiting Tuk, investeren in Oosterzee.

Uitgangspunt: bij beide opties behoudt Frico een productiecapaciteit van circa 120.000 ton kaas.

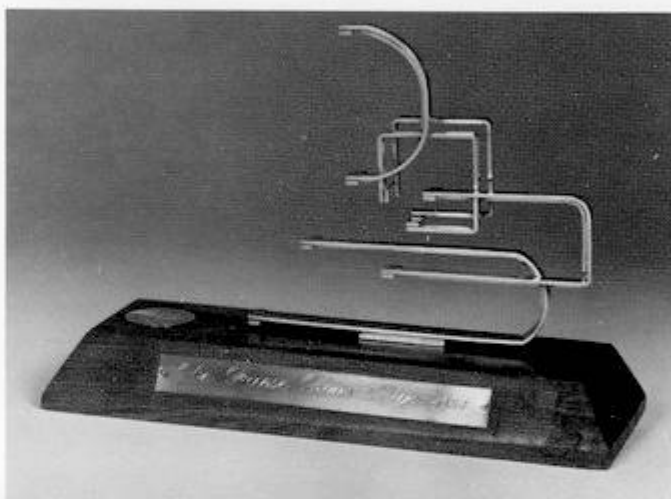
De COR van FRIESLAND Frico Domo besloot een externe adviseur, de heer T. Lakeman, in te schakelen om alle onderdelen van het kaasplan van Frico nader te bestuderen.

Toen in december 1991 de vijf divisies hun begrotingen presenteerden, kwam duidelijk naar voren dat de onderneming zelf over veel te weinig melk beschikte. Om aan alle wensen te kunnen voldoen, zou er in 1992 circa 450 miljoen kg melk bijgekocht moeten worden. De prijs, die voor zo'n grote hoeveelheid betaald moest worden, was zo hoog dat het resultaat daardoor in 1992 negatief beïnvloed zou worden.

In Oosterzee was een eigen optie C ontwikkeld, wat inhield dat St. Nicolaasga in Oosterzee ondergebracht zou worden. Dit plan is naderhand verder uitgewerkt naar de afzetvolumes die Frico in 1995 denkt te verkopen. In Oosterzee zou dan 19.000 ton kaas per jaar geproduceerd gaan worden.

Een paar dagen nadat het rapport van Lakeman was overhandigd, werd voor het eerst melding gemaakt van een onderzoek naar fusie tussen FRIESLAND Frico Domo en Coberco. Om minder afhankelijk te worden van de bijkoopmelk, besloot de concernleiding in maart de kaasproductie terug te brengen naar 100.000 ton op jaarbasis (50% ledenmelk). Op grond van deze verlaagde productiehoeveelheid besloot de divisie Kaas niet meer te investeren in Tuk en Oosterzee en kwam op 24 maart met het voorgenomen besluit Tuk per 1 januari 1993 en Oosterzee uiterlijk 31 december 1993 te sluiten.

Uit protest tegen dit besluit is het bedrijf op 26 maart één dag in staking gegaan. Om het voorgenomen besluit van tafel te krijgen, werd in overleg met de vakbonden besloten met ingang van 7 april voor onbepaalde tijd het werk neer te leggen. Deze staking kreeg veel publiciteit op radio, tv en in de kranten, maar heeft er niet toe geleid dat het voorgenomen besluit van tafel ging. Teleurgesteld dat er zo weinig tijdens deze lange staking was bereikt, is het personeel op 23 april weer begonnen te werken.

- Enkele van de vele gewonnen medailles.
- De Friese Kaasprijs 1984.
- 3e prijs Europees Kaas-kampioenschap 1989.

Statistisch overzicht FRIESLAND Frico Domo

<i>Jaar</i>	<i>Melkaanvoer</i>	<i>Verwerkte melk</i>	<i>Vetg.</i>	<i>Eiwitgh.</i>	<i>Melkgeld</i>
1990	1.872.000.000	2.534.000.000	4,46 %	3,46 %	78 ct/kg
1991	1.799.000.000	2.585.000.000	4,49 %	3,46 %	79 ct/kg

Op donderdag 18 juni werd bekendgemaakt dat de fusie tussen FRIESLAND Frico Domo en Coberco niet doorging, omdat de marktvoordelen op korte en middellange termijn niet opwogen tegen de kosten die een fusie met zich zou brengen.

Wanneer de fusie wel door was gegaan, was de nieuwe coöperatie met een omzet van 8 miljard- veruit de grootste van Nederland en de grootste coöperatieve zuivelverwerker van Europa geworden.

Productiegegevens 1991

- Ontvangen melk	90.267.3 10 kg
- Afgeleverde room	2.558.966 kg
- Afgeleverde dunne wei à 6,30% ds.	76.558.1 10 kg

Kaasproductie

- Gouda 4 kg (5 codes)	8.49 1 ton
- Gouda 4 kg komijn (2 codes)	577 ton
- Amsterdammer (2 codes)	449 ton
- Tessa 20 ⁺ (2 codes)	188 ton
- Tessa 30 ⁺ (2 codes)	65 ton
- Speciaalsoorten 50 ⁺ (4 codes)	100 ton
- Balance (plantaardig vet)	155 ton
- Roomkaas (2 codes)	131 ton
Totaal	10. 156 ton

FRIESLAND Frico Domo gaat de reorganisatie nu versneld doorvoeren, omdat de onderneming nog steeds te veel overcapaciteit heeft. Sinds 1984 zijn de melkleveranties door de superheffing met ruim 20 procent gedaald. Via bedrijfssluitingen, vermindering van personeel en de noodzaak minder afhankelijk te worden van de bijkoopmelk, wordt de onderneming nu omgebogen naar een marktgerichte onderneming.

Op donderdag 9 juli werd het personeel ingelicht dat het de bedoeling is het bedrijf per 1 juli 1993 te sluiten. In het kader van deze reorganisatie zullen de komende jaren 1.218 arbeidsplaatsen binnen FRIESLAND Frico Domo gaan vervallen. De divisiestructuur wordt opgeheven en daarvoor in de plaats komen 15 business units.

Door al deze maatregelen verwacht de onderneming een continu goede, concurrerende melkprijs te krijgen.

Op maandag 19 oktober heeft de centrale ondernemingsraad positief geadviseerd over de sluiting van Oosterzee.

Het bedrijf is opgegaan in een steeds groter samenwerkingsverband en het personeel heeft zich steeds moeten aanpassen aan de nieuwste ontwikkelingen.

Dat dit goed gelukt is, blijkt wel uit de vele prijzen die met de produkten werden behaald bij de:

- FNZ-kaaskeuringen
- Friese kaasprijzen
- Europese kampioenschappen

Dat er veel vakkennis in het bedrijf aanwezig is, bleek bij de prijsuitreiking van het "zilveren snijraam" in 1990, toen alle vier prijzen bij de kaasmakers in Oosterzee terechtwamen.

De melk, die 100 jaar geleden nog op de boerderij werd verwerkt, gaat nu in tal van produkten de gehele wereld over. De melkaanvoer die - behalve de sterke teruggang op het einde van de twee wereldoorlogen - steeds toenam, is sinds de invoering van de superheffing in 1984 gestaag aan het dalen. Deze superheffing heeft ertoe geleid dat de Nederlandse zuivelindustrie nog sneller dan in het verleden gesaneerd moest worden. Je kunt wel stellen dat de superheffing in belangrijke mate ertoe heeft bijgedragen dat ook Oosterzee in 1993 gesloten gaat worden.

Wanneer je de ontwikkeling van een eeuw
zuivelgeschiedenis van de fabriek Oosterzee
op je laat inwerken, dan kom je al snel tot de
conclusie dat er veel veranderd is:

	Oosterzee 1903	Oosterzee 1991	Factor
- Melkaanvoer	4 miljoen	90 miljoen	23
- Gem. melkleverantie	56.000 kg	330.000 kg	6
- Vetgehalte	3,0%	4,49%	1,5
- Melkprijs	4 ct	80 ct	20
- Kaasprijs	f 0,34	f 6,80	20
- Boterprijs	f 1,14	f 7,18	6
- Kaasproduktie	343 ton	± 10.000 ton	30
- Aantal pers.leden	15	45	3
- Werkweek	± 72 uur	36 uur	0,5
- Salariskosten	± f 10.000,-	f 4.130.000,-	413
- Balanswaarde	f 24.000,-	f 9.200.000,-	383

■ *De grondstof-
leveranciers.*

■ *Boerderij
gebouwd in 1876,
eigenaar
R. de Boer.*

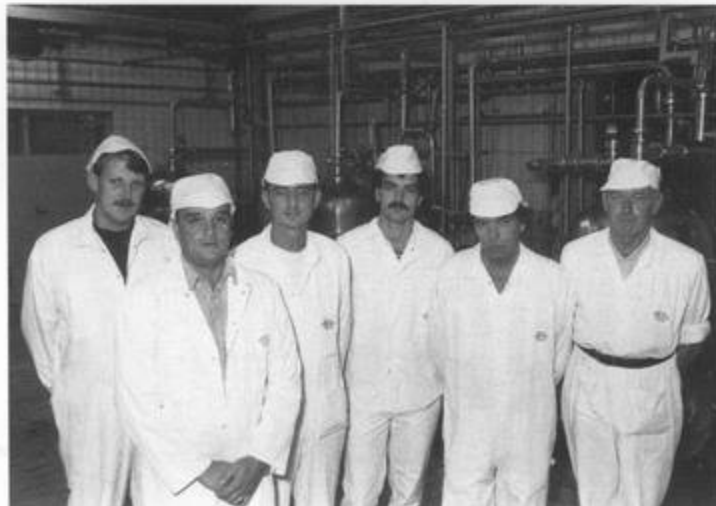
■ *Het lossen
van de melk.*

■ Vooraanzicht
kaasfabriek.

■ Bedrijfs-
laboratorium.

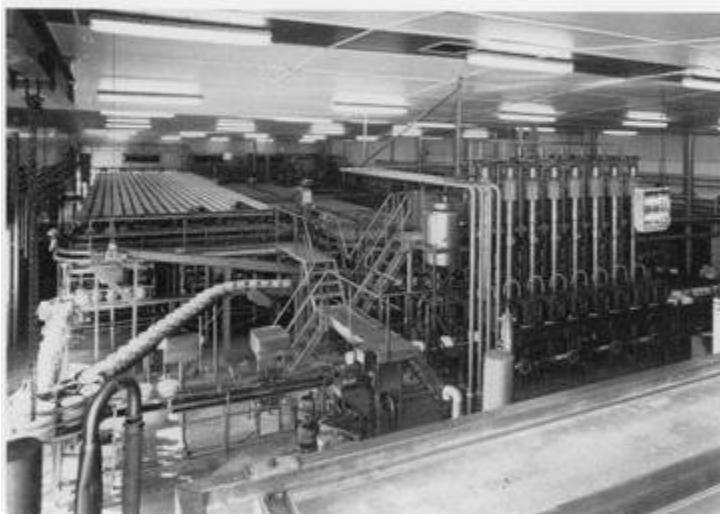

■ Personeel
Centrifugelokaal
en Laboratorium
1992.

V.l.n.r.: J. Vervat,
J. ten Wolde, F. v.d.
Meulen, F. de Vries,
S. de Vries, J. Boek
(niet aanwezig
L. v.d. Zwaag).

■ *Centrifuge-
lokaal.*

■ *Kaasmakerij.*

■ *Personeel*
Kaasmakerij 1992.
Achterste rij v.l.n.r.:
Y. Bos, K. Dijkstra,
G. v.d. Sluis, G. Grond,
P. Jousma, J. v.d. Tempel.
Voorste rij:
R. Haringsma, Tj. de
Jong, H. Strampel,
K. Oosterbof, G. Bakker,
J. de Vries.

■ *Kaasvervoer.*

■ *Werkplaats
Technische Dienst.*

■ *Personeel Technische Dienst 1992.*
V.l.n.r.: W. de Vries, J. Slink,
J. Veenstra, M. de Jong, J. Eizenga,
P. Mulder, R. Kloeze.

■ *Personeel Huis-
houdelijke Dienst
en Kaaswinkel 1992.*
V.l.n.r.: A. v.d. Sluis-
Bos, I. Leeuw,
H. Slink-de Jonge,
F. Vervat-Schippers
(niet aanwezig
D. v.d. Zwaag-
Jansma).

■ *Bedrijfsleiding
en Administratie 1992.*
V.l.n.r.: G. Ploegh, B. Posthumus,
W. v.d. Meer, N. Meinema.

Geraadpleegde bronnen:

Jaarverslagen van:

Lemsterland

Novac

"Noord-Nederland" B.A.

FRIESLAND Frico Domo

jubileumuitgave 25 jaar Novac

jubileumtoespraak 50 jaar Coöperatieve Stoomzuivelfabriek "Lemsterland"

Publikaties van de Leeuwarder Courant

Bestuursverslagen "Lemsterland"

100 jaar Coöperatieve Zuivelfabriek Dronrijp

Erf en Wereld van J.P. Wiersma en K. Tjepkema

Gemeente-archief Lemsterland

Verder werden foto's beschikbaar gesteld door.

Familie S. Eriks te Bergen (N.H.),

Familie U. Winia te Follega,

Mevrouw T. de jonge-Kooy te Delfstrahuizen,

De heer H. Strampel te Delfstrahuizen,

De heer G. Greveling te Beilen,

De heer P. v.d. Veen te Lemmer,

De heer J. v.d. Tempel te Oosterzee.

Colofon

Dit boekje is een uitgave naar aanleiding van het 100-jarig bestaan van de zuivelindustrie in Oosterzee.

Copyright: FRIESLAND Frico Domo

Samenstelling tekst en foto's: G.A. Ploegh, B. Posthumus en Dick van der Heijde

Druk Kerkhove Beilen

November 1992

